

Är detta verkligen en kollega? av Sofia Thoresdotter

Jag är musikerapeut och psykodramaterapeut och har arbetat i ca 20 år inom bland annat habilitering, äldreomsorg och hospice. Numera är jag bosatt i Örebro, med egen praktik där jag erbjuder musikterapi och psykodrama individuellt och i grupp. Eftersom jag har en grav synnedsättning, har jag fått många tillfällen att reflektera över synen på personer med funktionsnedsättning och vilken roll vi förväntas ha. Under mina år som anställd inom omsorg och habilitering har jag ofta tänkt på vilka onödiga hinder våra föreställningar ställer i vägen för oss själva och varandra och vilka konsekvenser det får.

Politikern

Det är invigning av nya lokaler för den dagliga verksamheten med konstnärlig inriktning. Stämningen är festlig med Pommac och snacks och snart ska talen och underhållningen börja. Underhållningen står vi själva för, men talarna är inbjudna. En av dem är en känd kommunpolitiker. Det ligger förväntan i luften. Medan vi väntar sitter vi och småpratar med varandra. Jag har hamnat i en soffa med några av brukarna. Jag sitter och lyssnar på sorlet. Genom det hör jag politikerns röst. Hon hälsar på personalen, säger sitt för och efternamn till var och en trots att alla vet vad hon heter. Nu är hon på väg till soffan där vi sitter. När hon ska hälsa på oss ändras plötsligt hennes attityd. I stället för att presentera sig för brukaren som sitter ytterst sträcker hon fram sin hand till henne och säger:

- Hej, vad heter du?

Med en sådan där röst man använder till små barn eller hundvalpar. Brukaren svarar snällt och låtsas inte bry sig om politikerns konstiga sätt.

Proceduren upprepas med nästa brukare och nästa och så kommer hon fram till mig.

Jag vet inte vad jag ska göra. Jag känner mig arg för hur hon behandlar brukarna, men vet inte hur jag ska säga det. Jag kan åtminstone förhindra att hon gör så mot mig, tänker jag. Det hörs på hennes

- Hej,

att hon tror att jag också är en av brukarna, dels för att jag sitter där bland de andra och dels för att hon inte får någon ögonkontakt med mig. Innan hon hinner fortsätta med:

- Vad heter du?

Reser jag mig upp, sträcker fram min hand och säger:

- Hej, jag heter Sofia och är musikerapeut här.

Politikern släpper genast min hand och backar flera steg.

- Oj, jaha, skrattar hon nervöst, och skyndar vidare genom lokalen. Hon glömmer till och med att hälsa på resten av personerna som sitter i soffan.

Arbetsterapeuten

Vi sitter runt bordet i konferensrummet. När alla har tagit för sig av frukten och vattnet, inleder jag mötet.

- Vi är alltså här för att prata om C och vad som har framkommit under musikerapisessionerna. Det fanns önskemål om en uppföljning efter de tio första gångerna, särskilt med frågeställningarna som fanns i remissen. Det handlar i första hand om C:s förmåga till kommunikation och där har jag en del att berätta. Men först vore det bra om alla som är här berättar vilka de är, var de jobbar och deras relation till C.

Boendestödjaren börjar, sen blir det personalen från C:s dagliga verksamhet. De är två stycken, men när nummer två ska presentera sig blir hon avbruten av arbetsterapeuten:

- Sofia, jag måste bara få fråga, nu när vi presenterar oss, föreställer du dig hur vi ser ut då, eller hur funkar det?

Jag tror inte mina öron. Hur kan hon ställa en sådan fråga mitt under ett möte? Och hur kan hon fråga så över huvud taget. Vi känner ju varandra, vi träffas i fikarummet varje dag, vi är arbetskamrater.

Det blir tyst runt bordet.

- Vi gör såhär, säger jag. Jag kan svara på alla dina frågor som har med min synnedsättning att göra när vi är klara med mötet och det vi ska prata om.

Så ber jag personen som blev avbruten att fortsätta.

Det blir ett bra möte. Vi kommer fram till att C ska få en ny utredning och bedömning, eftersom jag har kommit fram till att hennes förmåga till kommunikation är större än vad som står i hennes papper. Personalen från boendet och den dagliga verksamheten har haft samma känsla och är glada och lättade för att ha fått den bekräftad. Vi tror alla att det här kommer att bli bra för C.

Eftersom vi har lite tid över bestämmer jag mig för att återknyta till arbetsterapeutens fråga. Jag tror att alla har glömt den och jag skulle kunna låta det vara, men jag kan inte riktigt låta bli att ta upp den igen, för att kanske få henne att förstå.

- Ok, säger jag, nu har vi några minuter kvar, så nu kan du fråga vad du vill om min synsättning.

Hon skruvar lite på sig:

- Jag vet inte, nu känns det som om det inte är så viktigt längre säger hon.

Kollegorna

En av mina första musikterapiklienter var M. En ung kvinna som hade vad man kallade ett ”problemskapande beteende”. Det kunde yttra sig i att hon skrek högt och genomträngande eller att hon gjorde sönder saker eller var hårdhänt emot människor.

På den tiden jobbade jag på en daglig verksamhet där jag erbjöd musikterapi individuellt och i grupp. M blev en utmaning för mig och för att det skulle fungera insåg jag snabbt att jag behövde handledning. I början träffade jag henne ensam, eftersom hon, enligt all personal, inte kunde vara i grupp. Jag filmade våra träffar och tog med filmerna och mina funderingar till handledningen en gång i månaden.

M och jag fick en fin kontakt och med hjälp av min handledare, som också var musikterapeut, kunde vi så småningom förstå henne och hennes beteenden och vad de stod för.

Det i sin tur ledde till att hon succesivt kunde börja fungera bättre i grupp och att hon inte behövde ta till så drastiska metoder för att göra sig förstådd. Det var ett långt och krävande arbete för oss alla tre. För mig komplicerades det dessutom av att jag hade personalens skepsis att förhålla mig till. De hade redan bestämt sig för hur M var och att det inte gick att göra något åt det. Hon var stökig, skrikig och hårdhänt helt enkelt.

Jag trodde hela tiden att de skulle ändra sig bara jag fick visa och förklara vad det egentligen handlade om. I mitt arbete hade jag nämligen kommit fram till att det inte var M:s beteende som var problemskapande i första hand, utan vårt bemötande av henne. Jag var helt övertygad om att all personal skulle vara intresserad av att det skulle bli bra för M och därmed även för de andra brukarna.

Men ingen frågade vad vi gjorde på musikterapi-sessionerna eller hur det gick, inte ens min chef som ändå betalade för handledningen. Till slut bestämde jag mig för att ändå kalla till ett möte där jag berättade om arbetet med M.

Eftersom jag hade filmat många av sessionerna, kunde jag klippa ihop en liten ”dokumentär” där det var lätt att se hennes framsteg. Jag förklarade hur jag hade tänkt och vad jag och min handledare hade kommit fram till. Jag kunde visa vad som behövdes för att M skulle kunna fungera i grupp och vad den övriga personalen kunde göra för att hjälpa henne.

Det var alldeles tyst under hela mötet. Jag fick inga frågor. Ingen hade något att säga varken positivt eller negativt.

Efteråt kom en av dem som hade varit med på mötet fram till mig och förklarade varför resultatet av mitt arbete med M hade blivit så bra:

- Det är för att du är blind. Hon tar hänsyn till dig.

Jag blev fullkomligt svarslös. Den här personen menade alltså på fullt allvar att allt arbete, all min utbildning och kompetens, all handledning, allt detta var helt betydelselöst. Det var ändå bara min funktionsnedsättning som hade fixat det hela. Så småningom förstod jag att det här var den allmänna åsikten i personalgruppen.

Den personliga assistenten

Jag är på väg ut i foajén för att hämta min patient. Vi är många som är irriterade över att det inte finns någon reception här på vuxenhabiliteringen. Det är ofta som vi får gå ut och leta efter patienter som inte hittar eller som har glömt vem de skulle träffa.

Eftersom jag inte kan se min patient är jag noga med att mitt kort med namn och titel sitter väl synligt på min tröja. Jag har lämnat min ledarhund på rummet och har min vita käpp i handen för att kunna röra mig säkert.

När jag kommer ut till foajén blir jag stående en stund och lyssnar. Har min patient kommit? Sitter hon här på någon av bänkarna innanför dörrarna. Jag försöker också höra om någon av mina kollegor finns i närheten, någon som kan hjälpa mig att kolla av. Och för minst hundra gången sen jag började jobba här tänker jag på vad bra det skulle vara med en reception och hur irriterad jag är på att vi fortfarande inte har fått gehör från våra chefer när det gäller behovet av en.

Då kommer någon fram till mig:

- Hej, ursäkta, din taxi har kommit, den står här utanför.

Jag förstår inte.

- Va, säger jag.
- Din taxi, ja för du väntar väl på färdtjänst.

Studiebesöket

Vi har ofta studiebesök på den dagliga verksamheten. Ibland är det personal från någon särskola, men andra gånger, som idag, är det några som är mer ovana vid miljön och brukarna. Det hörs på deras röster, lite för gälla, lite för många nervösa skratt.

Kanske är det politiker den här gången, eller LSS-handläggare, tänker jag när jag närmar mig rummet där de befinner sig.

Precis innan jag ska gå in säger någon av dem:

- Oj, har ni sånna här också.

Jag stannar till och undrar vad hon kan mena, vad då sånna, men så hör jag hur en av mina kollegor svarar:

- Nej, det där är Sofia, vår musikterapeut.
- Oj, förlåt, säger hon som frågade och jag går in och hälsar. Jag presenterar mig som om jag inte hade hört vad hon sa. Jag skäms.

Sjuksköterskan

Det är möte på boendet och vi som har kommit från Habiliteringen har just bänkat oss vid ett av borden. Boendepersonalen ska också vara med. De håller på med det sista som behöver göras innan de kan sätta sig med oss. En av de boende är hemma idag. Hon sitter också med runt bordet. Det är inte henne som mötet ska handla om. Jag tror hon är med här bara för att det är kul att det händer något. Hon har inget talat språk. Jag vet inte om hon ska vara med på mötet eller inte och jag vill inte fråga boendepersonalen om det heller, för då pratar jag ju över hennes huvud. Jag släpper det. Efter en stund är boendepersonalen klar med lunchdisken och sätter sig med oss. Nu saknas bara sjuksköterskan. Hon måste vara med idag eftersom vi bland annat ska prata mediciner.

Det drar ut på tiden. Vet hon att hon ska komma, har någon pratat med henne?

Jodå, boendepersonalen har informerat henne, men man vet ju hur det är. De har så mycket att göra, stressar jämt. Hon är ny förresten, visste ni det. Hon hittar väl hit?

Så ringer det på dörren och vi drar en lättnadens suck. Sjuksköterskan kommer in med andan i halsen.

- Förlåt, har ni väntat länge? Ja, jag ska väl presentera mig.

Så sträcker hon fram handen till var och en runt bordet och alla säger sitt namn. Jag väntar på min tur, men hon hoppar över mig. Hon hoppar även över brukaren som sitter med oss. Jag vet inte vad jag ska säga eller göra nu. Ingen annan säger heller något. Så börjar mötet.

Fortbildningsdagen

Musikterapiförbundet har bjudit in till en fortbildningsdag. Vi är ca 15 musikterapeuter som deltar. Jag har just avslutat ett föredrag om mitt arbete med en pojke med synnedsättning och är tillbaka på min plats i publiken. Nästa föredrag handlar om kulturskolan. Varför är det så få barn med funktionsnedsättning som deltar i undervisningen där? Det har föredragshållarna försökt ta reda på. Ett av skälen, får vi veta, är att lärarna i kulturskolan är osäkra på hur de ska jobba med dessa barn. Det har man försökt råda bot på genom att utbilda lärarna på kulturskolan om funktionsnedsättningar i allmänhet och barn med funktionsnedsättningar i synnerhet. Utbildningen har bestått av både föreläsningar och studiebesök.

- Har ni anlitat någon föreläsare med en funktionsnedsättning, frågar jag.

- Nej, säger den ena föredragshållaren, men vi har gjort studiebesök på en särskola.

- Men ni har alltså inte haft någon bland de som utbildar lärarna som själv har erfarenhet av att leva med en funktionsnedsättning, förtydligar jag min fråga.

- Nej, svarar han, men vi har i alla fall haft lika många kvinnor som män bland föreläsarna, det är ju alltid något, eller hur? Man kan ju inte göra allt rätt. Han skrattar och får med sig de andra i rummet i skrattet.

Det avslutande samtalet

När man säger upp sig här i landstinget, så kan man få prata med någon som är personalansvarig, om man vill. Det nappade jag på eftersom jag hade många synpunkter på arbetsplatsen och jag ville gärna att de skulle komma fram.

Vi träffades i musikterapiummet en tidig morgon i april. Jag fick veta att om fler än fem personer säger upp sig från samma arbetsplats, så gör de en sammanställning av våra slutsamtal, annars händer ingenting med det vi säger.

Frågorna handlade om ifall jag tyckte att min kompetens hade tagits tillvara, om jag hade fått den fortbildning jag behövde, hur jag tyckte att kommunikationen mellan mig och min chef hade varit, om jag hade några synpunkter på min arbetsmiljö, den fysiska och den psykosociala, om jag hade några förslag på förbättringar och om jag i övrigt ville tillägga något.

Så kom den avslutande frågan:

- Skulle du kunna tänka dig att rekommendera den här arbetsplatsen till någon av dina vänner?

Jag funderade en stund. Trots att jag inte hade trivts särskilt bra på vuxenhabiliteringen, vilket jag hade berättat under samtalet, ville jag ändå avsluta i lite mer positiv anda:

- Nja, jag vet inte, sa jag. Om de står ut med en såhär stor organisation och allt administrativt arbete. Den musikterapeutiska delen är ju både rolig och meningsfull, så jo, kanske.

Nu hade stämningen tinat upp lite och hon fortsatte:

- Jag tänkte på en sak, ni som är synskadade, känner ni varandra?

Nu blev jag lite förvånad. Vad hade den här frågan med min uppsägning att göra?

- Ibland gör vi det, svarade jag lite tvekande.

- Jo, för jag kom att tänka på en synskadad kille, duktig trubadur... men han kanske inte heller är någon landstingsmänniska, sa hon med ett litet försiktigt skratt.

- Det viktigaste är väl om han är musikterapeut, svarade jag

- Nej, sa hon, det tror jag inte att han är, jag bara tänkte...

Avslutning

Det verkar som om det är svårt att bli accepterad som kollega om man har en funktionsnedsättning, kanske särskilt i de olika vårddyrkena. En person med en funktionsnedsättning är per definition någon som behöver hjälp, en patient. Någon som bryter mot den föreställningen gör oss osäkra och vår första impuls blir att snabbt knuffa tillbaks personen där vi tycker att den hör hemma. Inte ens så tydliga signaler som arbetskläder eller namnbricka verkar kunna ändra på det. För den som avviker från normen blir det frustrerande. Man blir inte bedömd utifrån sin kompetens och får kämpa extra hård för att bli accepterad som arbetskamrat och upptagen i gemenskapen på arbetsplatsen.

Som jag ser det finns det ett par saker som vi alla skulle kunna göra för att ändra på det här förhållandet. Det första är att våga se våra förutfattade meningar om andra och ifrågasätta dem. Det andra är att öva oss på att möta varandra med öppenhet och nyfikenhet. När vi väljer bort eller osynliggör en person som bryter mot det vi känner igen som det normala är risken stor att vi går miste om en kompetent kollega. En funktionsnedsättning är inget annat än just en funktionsnedsättning och säger ingenting om en persons kompetens eller andra kvalitéer som arbetskamrat och yrkesperson. Det vet vi egentligen. Det gäller bara att sluta upp med att låta våra invanda föreställningar om andra få styra vårt beteende.